

Umorearen zimurrak

Iñigo Aranbarri

Idazlea

Umorea jendartea da. Jendartean bizi da eta jendarteak bizi du. Ez da umorerik jenderik gabe. Sortzailea bezainbeste behar du irriaren legeak ituan jarriko den hori, eta, noski, antzezlan komikoetan bezala, ezinbestekoak dira barre-egile prestuak. Ez dirudi, beraz, eta kontsumo handiko umorea dut gogoan batez ere, jendartearen oso bestelakoa denik hau guztia. Nolako jendartea, halako umorea.

Horregatik dator hiperreko umore hau goitik behera, horregatik da hierarkizatua, ezinago bertikala. Eta horrexegatik, hain zuzen, dute horrenbesteko arrakasta gehiengo onartutik bazter geratzen diren kolektibo horiei guztiei buruzko txistek, eta berdin da *borono* ezjakin izan, *marikoi* lumadun zein *machu picchu* metroerdiko. Izan ere, jendartean mendeetan mamitutako egituren errailetan dabil umorea, ezagunak zaizkion txokoetan egiten du habia, han espero du txaloa eta algarra. Hala, *performance*-an parte hartuko duten guztiek ongi ezagutzen dute aldamia, hasierako eta amaierako posizioak ondo markatuak daude, legeak zein diren azaldu beharrik ez dago. Eta nola ez, hizkera markatuak erabileraren bermea du.

Esan gabe doa, errepikatuaren errepikatuaz, umorearen bidez finkatu egiten da norberaren posizioa piramidean, barre onartuaren bidez itxura ematen zaio eguneroko egiturari, sendotu egiten dira jendartearen zimentuak. Bai, bere itxura arau-hauslean, pentsatu aldean asko du errititik umoreak.

Gure barre modu antzinako hura

Umorearen kontu honetan badugu, urrun gabe, aztarnategi ederrik. XVIII. mendearen amaieran Gipuzkoa mendebaldean Ilustrazioak, eta bereziki Peñafloidako kondeak, eskaintzen diguna da horietako bat. Tresna, nola ez, antzerkia da; Felix Maria Samaniego alegiagileak baliabide legez nonahi famatzen duena:

Ez da irakastea teatroaren eginbehar bakarra, beharrezkoa du halaber gizakia leuntzea eta hezte; esan nahi dut eman behar dituela maximak egoki portatzeko eta ondo ikasteko, eta hala, erakutsi behar du estatua osatzen duten klaseak errespetatzen...

Egitasmo orokor horren barnean ulertu behar da *El borracho burlado*, Peñafloidak Azkoitiko Intsausti jauregian sortu eta aurrestreinatu eta girgileriaz Bergarako udaletxe-ko areto nagusian 1764an eman zen 'opera komikoa'. Bertan kontatzen dena aski ezaguna da: Txanton Garrote gizon aldrebasa da, mozkorra, etxerako bidea maiz galtzen duen horietakoa, eta, beraz, eskarmentua merezi duena. Eta nork eman, bada ilustratuak urrun ez dabilta-eta.

Zurrutak lotaratua duen batean, Don Pedro eta Don Antonio jalgiko dira tranpaldora, Don Diego delako baten pajeak. Eta hala, isilka-misilka, aberats arropaz jantziko dute gure mozkorra. Iratzarri denean, Cervantesen *On Kixote Mantxako*-n Santxori egiten zaion bezala, ez dena dela sinetsaraziko zaio; Baratariako jauna hura, Trapison-dako markesa hau. Abiapuntua garbi markatua da. Markesa dela uste duen mozkor bat markesez, kondez, dukez, jaunbez, apaizez eta abarrez beteriko aretoaren erdian. Espazioak berak ikaragarri markatzen baitu umorea; hasteko, publikoa ez zelako publikoa: «arretaz zaindu zen gonbita, ez zezaten hori izan goijaunek, horien emazteek eta elizgizonek besterik» dio egun hartako kroniketako batek.

Horrelako kaiola batean preso, zail du ihesa Txantonen. Egiten duen oro da desegoki eta, ezinbestean, irrigarri. Zer okerreko tokian dabilen gizajo baten ibilerak baino gauza

barregarriagorik. Horra umorearen giltzetako bat, kongruentziarik eza. Eta esan dezagun garbi, morala den neurrian da klasista Peñafloredaren opera.

Zertan dabilen, kondeak berak azaltzen du bertso jostariotan:

Txanton birigarro
ametsetan dago,
txepetx bat izanik
egin da karrastarro.
Lakirikon pararirareña
lakirikon parariraron.

Txepetxa izanik (irakur bedi inon denik eta txoririk txiki, txepel, ezgauzena, endemas sastraka artean bizi dena) egin da karrastarro, alegia, sinetsita bizi dela ezer ez den hori luma hori ederreko dela, adar gorenetakoa urretxori. Ez zitekeen besterik. Gogora ditzagun Peñafloredaren iloba zen Samaniegoren hitzak: «[teatroak] erakutsi behar du estatua osatzen duten klaseak errespetatzen...».

Arlote bat andre-gizon jantzien artean, beti funtzionatu izan du ondo barre eragiteko. Txantonek, ez dut esan, baina ez da zaila ikusten ere, ez daki irakurtzen. XXII. eszenan, Txanton eta Don Pedro, biak bakarrik daude jende aurrean. Eskuan gutuna duela heldu zaio Don Pedro. Zer arraio da hau, dio Txantonek harriturik. Non nago katramilatua? Don Pedrok sakatu egingo dio, publikoa du alde; jauna, hobe du berorrek irakurtzea, garrantzi handiko negozioren bat izan liteke akaso...

Tentsioa bera da barregarri. Ikusleari ezaguna zaio egoera. Neskame, morroi, inude, sukaldari, zalgurdizale, lorezain, otsein, maizter otzan artean hazitako publikoa berehala ohar-tu da keinuaz, ondo ezagutzen du Txanton bezalako jendea.

Zer okerreko tokian dabilen gizajo baten ibilerak baino gauza barregarriagorik. Horra umorearen giltzetako bat, kongruentziarik eza

Txanton (*dándole la carta*)

Pues léala Vmd.

Don Pedro

¿Yo? Y ¿si acaso
fuese cosa de secreto?
¿No ve, Usía, puede haber
gran inconveniente en ello?

Txanton

No importa.

Irribarreak loretan dira. Badator, laster etorri behar du kolpeak.

Orduan, Txanton agertoki ertzera joan, eskuaz aho erdia bildu, eta aurrez aurre begira duen ikusleari mintzo zaio, ahopeka bezain gangar:

(Yo no sé leer.)

Eta Don Pedrori gero:

Tengo mala la cabeza.

Barre artean, ez da erraza egiten aktoreen ahotsak garbi entzutea.

Don Pedro

Ya que Usía me lo manda,
la leeré con su licencia.

Yo no sé leer... Obra didaktikoa izanagatik, ez da, noski, azalduko zergatik Txantonek ez dakien irakurtzen, ez dakigu zergatik zarratu zaizkion kulturaren bideak barregai den arlote horri. Ez da horretarako momentua. Ez dezagun irria ozpindu, arren. Bitxia da idazten eta irakurtzen norbera baino gutxiago denaren lepotik barre egitea, oso berea izan du «jendearen heziketaz hainbesteko ardura zuen» euskal Ilustrazioak.

Kondearen herritik atera gabe, Azkoitian bertan, bada garai hartako beste adibide argigarri bat. *El borracho burlado* antzetzuta eta zortzi urtera, haren goi-asmorik gabeko obratxo

bat jokatu zen Altzibar etxean. *Grand Tourra* du izena Joakin Altzibar-Jauregi Atxaranen piezatxoak eta, Peñafloridaren opera diglosikoa ez bezala, osoro dago euskaraz idatzia. Garai hartan ‘familia oneko’ gazte ikasleek Europa Mendebaldeko hainbat hiritara (bertako artea ezagutzeko-eta) egin ohi zuten bidaiatxoari deitzen zitzaion *Grand Tourra*, eta hori du izena horretan dabilelako, bere anaiarekin, idazlea. Hiru emakume ageri dira lantxo horretan: etxeko nagusi eta idazlearen ama den Antonia Atxaran; Antoni jostuna, Altzibartarrean arropak egiten dituen, gero Europan barrena dabilzan etxeko bi semeek sal ditzaten; eta Inazi Oleaga, sukaldean txokolata dastatzera sartu den andre ezjakina.

Galdetuz gero, ez du neke handirik erantzuna asmatzen. Hirurretatik, noren ateraldiekin egiten du barre ikusleak? Sagua gaztara bezala Inazi Oleaga txokolatera, eta ezjakina zer da ba, andre hori! Ez ditu ba *Alemania* eta *animalia* nahasten!; Venezia entzun eta non dagoen jakin nahian, ez du galdetzen ba Azkoitiak Mendaroko eta Debako lurrekin bat egiten duen Larraskanda bailara baino harantzago ote dagoen! Ergela halakoa, Inazi! Baina eman diezaiogun hitza berari:

Antoni, ez det nik ori estrañatzen. Gizon sabiua bere etxetik erten bage inponiu leike gauza askotan. Nere etxian daukat onen exenplua Fraisko guriarekin, ez du ba onek Azkoititik erten. Bana orregatikan ere gaztelaubak gure ostatura etorten diranian nombratzen dute modu onetan titulu aubekin: D. Francisco de Lete, Comendador de la Orden de Vaco, Su gentil hombre con Exercicio, Historia Phísico Matemática de la Academia Real de las Ciencias de París, de la de Berlín, de la Sociedad Real de Londres, del Instituto de Bolonia, Maestro de Phísica, de Historia natural, de Botánica, Medicina, Anatomía y Matemáticas, Gran Astrónomo del Rey y su Geógrafo Mayor.

Hara berriz jolas bera. Zer da ba barregarria ezer izan ez eta handiki plantak egiten dabilen jende pobre hau!

Txanton Garrote fikziozkoa bazen, ezin hezur-haragizkoago dira, baina, Inazi eta bere senar Fraisko. Azkoitiko parrokiako artxiboetan ageri dira biak, jaiotza eta heriotza agiri eta

guzti. Datagatik, berak dira. 1744an ezkondu ziren elkarrekin *Maria Ygnacia Oleaga Lersundi* eta *Francisco Lete Yriondo*.

Altzibarren azken broma pertsonaien aurkezpen-oharretan dugu:

Ygnaci Oleaga, por otro nombre la mujer del Gran Neutoni.

Ez esan ez denik hesteak botatzekoa. El Gran Neutoni gure Fraisku! Newton Handia, alegia; nor eta ikasteko aukerarik izan ez duen tabernaria. Ez zaidazue esan, ezin katxondoa goa da gure peluka bide-erakusleen umorea.

Baina itzul gaitezen une batez Bergarako udaletxeko areto nagusira, bukatzeaz dago-eta Peñafloredaren obra. Txantoni joan zaizkio ardo lurrinak eta handiusteak, errealitatean itzarri da.

Eta orain zer, Txanton? Orain zer?

Sin saber cómo ni cuándo
heme visto convertido
en Marqués; y cuando en ello
estaba más engreído,
vea Vmd. que como a ladrón
me prenden, y con borrico,
penca y horca me amenazan.

Ez dezagun ahantzi zer uste duen Ilustrazioak teatroaz. Libertitzeak adinako garrantzia behar du didaktismoak. Errukizko obretako bat balitz bezalaxe: erakutsi beharra dago ez dakienari. Eta nork irakatsi, bada. Elitearen eginbeharretarik bat duzu hori. Lehenbiziko ikasgaitik hasita: behean jaio bazara ezin duzu handi izatearekin ametsik egin. «Borrigo, penca y horca». Kanean gora eta behera lotsagarri ibiliko zaituen astoa duzu bestela zain, zigorra eta urkamendia.

Kasualitateak zer diren. Astoa, zigorra eta urkamendia, fikziorik gabe, horixe izan zuten kondena, hitzez hitz, *El borracho burlado* jende aurrean eman eta urte eta erdira Azkoitian eta Azpeitian gosearen beldur harrotu zen gariaren matxinadako buruetako batzuek. Eta bigarren kasualitatea: nor ageri da, errukizko obrak ahaztuta, horien kontrako

errepresioaldian heriotza zigorra eskatzen? Peñafloidako kondea bera, gure barre eragile handia, handirik bada.

Ezta nahita ere.

Txantonen seme-alabak

Aldaerak gorabehera, arketipo egokia zaio umoreari Txanton Garrote. Azken batean, bera dago mendeetan iraun duen eskemaren sorburuan: analfabetoa da, mozkortu egiten da (ikusleak ez bezala, bistan da), ez da haien maila ekonomikora heltzen, eta ez izateagatik, ez du ganorazko izenik ere. Ez da Don Diego deitzen, ezta Don Antonio edo Don Pedro ere, Txanton baizik. Eta erre-materako, Garrote gaitzizenez.

Izenetik bertatik hasten baita burla betierekoa. Antton Kaiku deitzen da Marcelino Soroarena, Txanton Piperri Toribio Altzagarena, umore klasista zakarra doi bat arindu egin da denborarekin, protoabertzaletasunak, ikur kostunbrista bihurtua, onartzeraino. Imajinarioa aspalditik ari da lanean. Tipismoa goxoa da, leundu egiten ditu auziak, eta hala, XIX. mende hondarretik 36ko gerra arterainoko euskaldunak (ez gazte-gazteak ere gehienetan, egia esan) itsasaldeko moilaren batean edo baseliza baten aurrean ageri dira Tellaetxeren, Zubiaurre anaien, Arruetarren lanetan. Txanton bezala, maiz zurrutean ditugu, masail gorri, txapelez eta zapiz beti. Bidasoaz bestalde ere sendotuko den irudia. Zertara kondenatu dute bestela Tillacek lehen eta Mattin Partarrieuk orain, Ezpeletako piperrekin eta espartinekin batera, Lapurdiko jende xehea turistentzako amu izatera ez bada? Ez da hor burlarik, gurasokeriaz begiratzen zaio ikuslearen norberaren aiton-amonak izan litezkeen horiek eskaintzen diguten estampa erregionalari.

Umore klasista zakarra
doi bat arindu egin
da denborarekin,
protoabertzaletasunak,
ikur kostunbrista
bihurtua, onartzeraino.
Imajinarioa aspalditik
ari da lanean

Gauza bat da nabarmena. Kostunbrismoak estali egiten du errealtatea. Izan ere, non dago, zer larretan Federico Rome-rok eta Guillermo Fernández-Shawk idatzi eta Jesus Guridik musika ezarri zion *El Caserío* zarzuelako baserri hori? Nekazari eta arrantzale mundua idealizatuta, gordean dira gainerakoak. Eta hala, denborak aurrera egin arau, arian-arian urrunduz goaz denok koadroetan erakusten diren estereotipo horietatik. Gure arbasoak izan zitezkeen, baina ez gu. Guk gainditua dugu mundu atzeratu hori, Peñafloidak Txantona bestea, gutxienez. Obreroak, burgesak, euskal herri eta hiriak zikintzen dituzten andre-gizon horiek non dira? Non benetako nekazariak eta abeltzainak? Eta gainera, bada beste arazo bat: identitate nazionalistari hain egoki datorkion jende atsegin, *tipiko*, idealizatu hori mutua da. Baina denok dakigu zer hizkuntzatan mintzo den.

Eta hor aurkitzen du XX. mendeko kondeak (ez hain konde ordurako) barre nori egin. Andre-gizon masailgorri horiek baldarrak baitira hizketan, zeharoko aldrebesak, ezin barregarriagoak. Gazteleraz edo frantsesez ari direla, esan nahi dut. Eskola lehendik dator. Astekari satirikoek urteak zeramatzaten mintzaera baldreseko baserritar arlotearen figuraren lepotik barre eragiten. *El Ganorabaco* 1865ean hasi zen argitaratzen Bilbon. Tankera horretako gehiago etorri zen ondoren: *El Sinsorgo*, *El Coitao*, *El Thun Thun...* Eta guztien artean, Jose Arrue ageri da maixu. Bera da Madrileko prentsa-ere esportatuko den ereduaren berme:

¿No le conoses? Bernardo el de Rotasar es éste... De Cuba venir ha hecho en un vapor... Catorse años hiso allí...

Gazteleraz gaizki moldatzen den euskaldunarena giltza zaharra da. Gogora gaitezen On Kixotez berriz ere. Hor doa gizona bere eromenean halako batean Santxo Azpeitiko agertzen zaionean bidera, nola ez, drogan egiteko gogoz:

Todo esto que Don Quijote decía escuchaba un escudero de los que el coche acompañaban, que era vizcaíno; el cual, viendo que no quería dejar pasar el coche adelante, sino que decía que lue-

go había de dar la vuelta al Toboso, se fue para Don Quijote y, asiéndole de la lanza, le dijo, en mala lengua castellana y peor vizcaína, desta manera:

Anda, caballero que mal andes; por el Dios que criome que, si no dejas coche, así te matas como estás ahí vizcaíno.

Nola zekien Cervantesek Azpeitiko Santxoren euskara kaxkarra zela, jakinkizun dago. Kontua da Lepantoko eskumotzak ez zuela arrisku handirik hartu beharrik izan. Egitura zinez sendoa zuen hizkuntza baten tontoretik ari zen, ez dago hari azaldu beharrik zer den hegemoniatik hitz egitea. Hiztegia dauka. *Vascuence: lo que es tan confuso y obscuro que no se puede entender.*

Shakespeareren *The Merry Wives of Windsor* komedian, Hugh Evans apaiz galestarraren mintzoaren kontura egiten du barre ingeles ikusleak. Galesa edo euskalduna, ez dira ba biak, azken beltzean, gauza bera? Aski argigarria da 1923ko Calpe argitaletxearen edizioan espainiar irakurleari egiten zaion oharra Evansek inoiz agertokian gazteleraz egin behar izango balu: «como un cura vascongado que chapurreara español».

Hitz egin beharrean bigarren hizkuntza hori *txapurreatu* egiten badugu, normala da gazteleratik bazterrak erdeinuz begiratzea, ez ala? Ez gaude bakarrik horretan, galegoek ere esango dute zerbait. Entzun Lope de Vegari: «Ez zakur beltzik, ez morroi galegorik»; barkaberago ageri da Gracián: «Gizajo bat ikusi eta galego bat ikusten da»; arrunt gaiztoago Estebanillo González: «Lehenago puto, galego baino». Galegoa ez baita Galizia deituriko lurralde pobre bateko biztanle soilik; gazteleraren gradurik ez duen hizkuntza batean ere mintzo da galegoa, gizajo alderrai hori: «¡Viajeros al tren! ¡Gallegos también!».

Ez dezagun errazera jo, baina. Bertan izan ditugu maisurik behinenak, umore klasista (nekazaria jomugan) gaizki egingako gaztelerak eragiten dien graziarekin aberasten dutenak. Frankismo gorriean, arrakasta itzela lortu zuen Radio Bilbao-n Jesus Prados Casadamon sesmatarrak *Chomin del Regato*-rena egiten. Ateraldiekin bezainbeste osten zion algará

publikoari ahoskerarekin. Orobat, Alberto San Cristobalen *Arlotadas. Cuentos y susedidos vascos* liburua benetako hita-bihurtu zen garai bertsuan (berriki berrargitaratu da esko-

Kontua da igaro direla
50 urte eta, gazteleraz
gaizki egiten duen
euskaldunak, eta bide
batez inoiz gu izatea
lortuko ez duen arlote
ezjakin klixetuak, nahiko
motibo ematen segitzen
digula barre egiteko

la frankistako eskuliburu askorekin batera; adierazgarria behintzat, bada). Garaiak ez du soberako azalpenik behar: euskalduna sozialki setiatu-ko Euskal Herrian gaude, herri eta hiri askotan gurasoek ez diete seme-alabei hizkuntza transmititzen, eurek pasatutakotik pasa beharrik izan ez dezaten. Hizkuntza ez baita komunikazio tresna huts, alubioia da, zakar franko bildu du bidean. Egitura sozial eta poli-

tiko oso batek lotsarazten du euskalduna, eta umoreak ezin du apartekoa izan.

Kontua da igaro direla 50 urte eta, gazteleraz gaizki egiten duen euskaldunak, eta bide batez inoiz gu izatea lortuko ez duen arlote ezjakin klixetuak, nahiko motibo ematen segitzen digula barre egiteko. *La Crus del Gorbea*, gure gaseosie espot irrigarri moduan erabili izan da, oraintsu arte, euskal irrati publikoan. Lerro hauek idazten ari naizela, iragarki bat atertu gabe irratian. Volvo Carwageneke, kasualitatea, *Chomin* deitzen den karikatura baten hautua egin du gama altuko autoak saltzeko: «por poco vasiarnos la esposición!». Lanbroa langarraren gainean. Nola ez dute erabiliko, *Ocho apellidos vascos* filmak izan duen arrakasta izan eta gero. Nola ez Oscar Terolek, Lourdes Beitiak eta Javier Merinok osatzen zuten Les Lourvier's taldeari Euskal Telebistan eman zitzaion haizea eman eta gero. Eta eredia hor dela, luze gabe ausartu dira frantsesak ere, *Mission Pays Basque*-rekin. A zer katxondeoa hori guztia... Gaizka Garitano futbol entrenatzailea Almeriako partidaren ostean bezala, euskalduna euskaraz hasten den arte.

Unibertsala da legea: Mexikon, La India Edelmira izan da, Emilio Azcárragaren Televisako *Sábado Gigante* saioan tripak bota beharrean utzi dituen milioika eta milioka mexikar urteetan. Hizkuntzaz gain, bestea. Unibertsala, eta ezin klasi-stagoa oinarrian: gu ez garena da barregarri, eta aukeran, gu izateko ahalmenik ez duena. Ahalmen eta ahalduntze kontua baita umorea. Uxo Anduagak esan du nik baino hobeto: «Umorea ez da neutroa, politikoa da».

Eta behetik gora?

Eta panorama horren aurrean, zer egin? Umorea jendartea da, eta jendartean bizi garenez ezin barre egiteari utziko diogu ergelkeria nagusi delako umorearen hipermerkatuan, ezen olatu hori egunerokoa da: «Euskara ikastea ez dator sekula ere gaizki, nahiz eta zure birraitona-amonak euskaldunak ez izan, euskara ikasteak ate asko zabaltzen dizkizu-eta», bota diote oraindik orain Pablo Motos espainiar teleshomanaren bi panpina umoretsuek Jessica Chastain estatubatuar aktoreari, non eta Antena 3en, hegemonia kultural baztertzailetik euskararentzat eta euskal ekoizpenentzat ate-leihoak beti zabalik dituen katean. Hain gara umoregabeak!

Mark Twaini leporatzen zaion ateraldia da: «Ez ezazu inoiz ergel batekin eztabaidatu, bere eremura eramango zaitu, eta han zure aldean eskarmentu handia duenez, beti irabaziko dizu». Antzeko zerbait gertatzen delakoan nago umorearekin. Umore baldresa, klasista, arrazista, matxista egitea ez da batere zaila. Mendeetako entrenamendua dugu, gizarte finkatu baten egituretan hazten da, eta bitartekoetara heltzen garen neurrian, bera da seinale jakiteko badugula norbait gu baino beherago, hondorago, lokatzago haren lepotik uxatzeko tristura zirin hau.

Eta hor dago hain zuzen ere galdera. Hau da, zer umore klase egin liteke goitik behera erabiltzen diren mekanismo horien gaitzetan erori gabe? Europako herri literatura guttia dago jende xehearen mendeku txikiz josia. Literatura

pikareskatik ahozko hamaika kontaktetara, nonahi ditugu zirtotxoak, sistema antolatua osatu gabe gehiago direnak mundu ikuskera baten adierazle alternatiba sendoa baino.

Hemen adibide bat. Badoa Pernando Amezketarra bidean barrena eta hor datozkio bi fraile, ergelari adarra jotzeko gertu:

— Pernando, zu hain gizon azkar, buruargi, bizkorrarena izena daramazu eta, esango al zeniguke hemendik ilargira zenbat bide dagoen?

— Galdera hori zail samarra ez ote den...

— Baina zu azkarra zara eta...

— Hala ere: hemendik ilargirako hori oso zaila da. Ilargitik hona balitz, zerbait esan nezake.

— Ia, bada, ilargitik hona zenbat bide dagoen...

— Zenbat bide dagoen, ez dakit; baina eguerdiko hamabiak laurden gutxitan ilargitik fraide bat botako balute, eguerdiko hamabi-hamabitan erretore etxean bazkari zain egongo litzateke.

Pasarteak, xaloa izanagatik gaur egungo belarrietara, aurreko entzunaldian erakusten duena baino gehiago gordezten duelakoan nago. Azkenean bere sarearen biktima den harpajolearen istorio klasikoa da, baina egitura estamental garbia agerian uzten duena: nekazarien lepotik hamarrena kobratuz mendeetan loditutako eliza, batetik, eta gosetik ihesi bizi-irautearekin gutxi ez zuen herri xehea, bestetik.

Kasu honetan bezala Pernandoren beste hamaika pasadizotan, bi munduren ikuskera ageri da etengabe: bote-rearena, bere erakustaldi kartesiar guztiarekin inozoaren kontura pronto beti algararako; eta, joko arau horiekin galtzeko denak dituela ohartuta, hitzaren jabe eginda partida beste eremu batera daraman tonto-azkarrarena. Asko dira Pernando Amezketarrak munduan. Gaur egunera etorrita, eta ezinbestean beste era batera bada ere, ez da Koldo Izagirik sorturiko Nikola Agirre *Metxa*-ren jokabidea Pernando Amezketarra gaurkotu batena? Surrealismoaren emariak aberastutako pertsonaiaren bitartez, goitik beherako logika ez ezik (bere aparejo guztiekin), geure artean ezarritako haren kopiak ere uzten ditu ipurdibistan Metxak, norberaren

buruaren erretratu gordinetik hasita, ezinbestekoa baita horizontaltasuna behetik gorako bideari ekiteko.

Ez, ez batak eta ez besteak ez du zereginik hipermerkatuko umorearekin. Umorea jendarte da. Lagun jatorren arteko elkarrizketetan ere Hego Ameriketatik gure artera lanera heldutakoak *machu picchu* bihurtu badira (bromatan duk moteil, ez ezak dena hain estu hartu!), ez da txinparta zoragarri bati esker; ateraldia Espainiako telebista kate pribatu baten saio batek orain ez aspaldi sortu eta nazkatu arte zabaldu zuelako baizik. Gauzak horrela daudela, zer egin lezakete gaur egungo Metxa guztiek masiboki zabaldutako ereduena kontra, erabateko egoera diglosikoan, gainera. Zer egin lezakete hiztegia bera ere bahitu badiete, hitzez ere ez badira libre Goliath barregarri utziko duen logika eraikitzeko?

Bai, hitzak behar ditugu bestelako umorea nahi badugu, horra abiapuntua. Hitzak zorrotasunak, sonak, graziak bere bidea egin dezan. Monsanto bahitu eta Bayerrek komertzializatu gabeko hiztegi libre bat, ezinezkoa baita beste logika batean saiatzea, barreari ziri-ziri aritzea, hasieratik bertatik bagaituzte gatibu. 🍷